

Els processos participatius

CENTRE
**ANDORRA
SOSTENIBLE**

Escola Verda

1. La importància de la participació

La participació s'entén com totes les pràctiques polítiques i socials a través de les quals un col·lectiu de persones pretén incidir sobre alguna dimensió del que els és propi i comú, especialment pel que fa al consens en la presa de decisions. En el cas de l'àmbit educatiu, aquesta definició cal entendre-la en el context del dia a dia de la comunitat escolar, i aplicada en el cas concret del projecte Escola verda, es podria parlar sobre el fet que la participació és la base per determinar la percepció, l'opinió i les aspiracions que en temes de sostenibilitat té el conjunt del centre.

La importància dels processos participatius resideix en diversos punts forts:

- Són processos lliures i igualitaris que serveixen per enfortir els vincles entre individus dintre dels col·lectius, de manera que es fomenta la pluralitat i la diversitat.
- Contribueixen al coneixement del teixit social del centre, tant de manera general com en temes concrets.
- Fomenten el compromís dels membres de la comunitat educativa.
- Serveixen per posar en valor la creativitat i les noves idees i iniciatives.
- Asseguren la legitimitat i la fortalesa de les decisions i les accions portades a terme en base a aquests processos.

La participació en el projecte Escola verda

Atès que el projecte Escola verda es defineix com un projecte col·laboratiu i participatiu en què està implicada tota la comunitat educativa, cal assegurar que totes les persones que la formen disposin d'informació de qualitat i de la possibilitat de comunicar i compartir els seus dubtes i opinions sobre sostenibilitat.

Per assegurar la representativitat, és important que la Comissió Escola Verda catalogui els diferents col·lectius de persones que integren la comunitat educativa, els quantifiqui (cens) i alhora identifiqui els actors clau que en són responsables. Per a aquesta tasca pot ser molt útil elaborar un **organigrama**, també anomenat de vegades sociograma.

Alhora, és evident que es poden reconèixer diversos tipus d'implicació de la comunitat educativa en aquests processos, així com diverses maneres i moments per portar a terme aquest tipus de pràctiques dintre del projecte Escola verda.

- Pel que fa a qui participa en el projecte Escola verda, no és recomanable que es conver-

teixi en la dedicació de persones o de grups tancats de persones. Sobre això, no s'ha de confondre la missió de liderar i dinamitzar que tenen tant la Comissió Escola Verda com els seus responsables amb concentrar les activitats que dintre del projecte es portin a terme, sinó que és recomanable obrir-les a la participació i el gaudi de tot el centre.

- Sobre el moment en el qual s'ha de posar en pràctica la participació, cal considerar en primer lloc que en el context del projecte Escola Verda hi haurà activitats destinades a reforçar el procés per ser escola verda, així com activitats de participació relacionades amb les accions que un centre porta a terme quan ja és escola verda. En qualsevol cas, no hi ha receptes màgiques per assegurar-ne l'èxit. A l'hora d'implementar-les, però, és important conèixer el ritme i la dinàmica de cada centre per tal d'adaptar el calendari d'activitats de participació als interessos dels diferents col·lectius que componen la comunitat educativa (alumnes, famílies, personal docent, personal no docent). També cal identificar quin és el millor canal per portar-les a terme: en horari lectiu, durant les activitats extraordinàries (setmanes culturals, jornades de portes obertes, etc.) o bé fora de l'horari escolar.
- Les tècniques de participació, especialment les relacionades amb les que s'apliquen durant el procés per ser escola verda, es descriuran més endavant. Cal, però, matissar que el canal de comunicació i participació pot ser molt divers i precisament aquesta varietat pot contribuir positivament

a adaptar el procés participatiu. Així doncs, com a canals de comunicació i participació podem considerar la possibilitat d'emprar correspondència (en paper o electrònica), revistes i noticiaris del mateix centre, tríptics, cartells, xarxes socials (Facebook, Twitter, etc.) i Internet (blogs, webs), etc.

Pel que fa a les fases que componen un procés participatiu a l'escola, es poden definir quatre moments:

1. Un primer estadi bàsic i clau, ja que en depèn en gran mesura l'èxit del projecte: és l'anomenada **fase d'informació**. La Comissió Escola Verda ha d'informar el conjunt de la comunitat escolar sobre què és el projecte Escola Verda i per què ha de ser un projecte beneficiós per a l'escola. Alhora cal convidar a la participació i posar-la en valor perquè servirà per establir les línies mestres que el centre vol treballar.

A partir d'aquí, la Comissió Escola Verda pot treballar en altres vies per incloure la participació en el procés per ser escola verda, això és, en la redacció de la documentació: la diagnosi ambiental, el pla estratègic i el pla d'acció.

2. Aquesta participació es pot concretar amb les **tècniques de participació** que serveixin per obtenir idees i conèixer les inquietuds, els dubtes i la voluntat de futur que en termes de sostenibilitat tenen les persones que formen els diferents col·lectius que integren la comunitat escolar; ara bé, per tal de portar-les a terme, cal considerar un altre procediment necessari en tot procés participatiu, que és la fase de **comunicació**: cal explicar el contingut i la metodologia d'aquestes activitats de participació (enquestes, grups de treball, etc.) per assegurar-ne el funcionament i un bon grau d'entesa.

3. El resultat d'aquest treball de participació és l'anomenada fase d'**aportacions**, en què els diversos membres de la comunitat escolar poden formular les contribucions que creguin convenientes per millorar tant el mateix procés per ser escola verda com, en general, sobre la sostenibilitat del centre pel que fa a altres punts com la gestió ambiental, l'ambientalització curricular, etc. En aquest sentit, la Comissió Escola Verda hauria de poder recollir aquestes opinions en la diagnosi ambiental i la planificació futura el projecte (el pla estratègic i el pla d'acció) a fi de donar resposta, tant com sigui possible, a les inquietuds derivades del procés participatiu.

contribueixen a millorar l'adequació de les temàtiques i les accions acostant-les a la realitat social del centre i, al mateix temps, fan créixer el grau de futura implicació i compromís de tota la comunitat educativa.

4. Finalment, una altra fase del procés participatiu que es considera bàsica i que és molt important per la solidesa del projecte de centre és la fase de **retorn**. Aquest procediment és aplicable tant a les activitats de participació que es fan durant el procés per ser escola verda com a les accions que es porten a terme un cop un centre ja ho és. La Comissió Escola Verda n'ha de poder comunicar i difondre els resultats perquè la comunitat educativa pugui fer-les seves i es reforcin d'aquesta forma els vincles humans dintre d'una escola verda i també els objectius pedagògics del projecte i la seva continuïtat en el temps.

Val a dir que tot i que aquestes activitats de participació **no són obligatòries** per redactar la documentació del projecte Escola verda, són de gran utilitat per reforçar-lo, perquè

2. Dinàmiques de participació

A més dels mitjans propis de comunicació i divulgació, que per norma general són un canal amb un sentit (encara que de vegades permeten el comentari i l'aportació), tot procés participatiu requereix estratègies que dinamitzin i afavoreixin el necessari procés d'intercanvi d'informació, opinions, experiències, etc., entre les persones que componen la comunitat escolar.

Per aquest motiu es posen en pràctica una sèrie de dinàmiques que miren d'activar els tres escenaris de participació principals: la participació individual, la participació en grups generalistes i la participació en els anomenats grups focalitzats, que es descriuen a continuació.

I Enquestes, entrevistes i diàlegs

Les **enquestes** són qüestionaris de preguntes destinades a recollir les opinions i les motivacions personals dintre de grups de persones. Aquests qüestionaris són normalment de respostes tancades (sí/no o d'opció múltiple) o bé poden ser de resposta oberta, en què els usuaris poden expressar opinions. Els resultats de les enquestes poden ser interpretats en clau estadística, tant quantitativament com qualitativament. Al seu torn, les enquestes poden ser anònimes o bé servir per identificar els usuaris i caracteritzar-los segons les seves respostes (p. ex. de quin curs són, si són nois o noies, etc.).

Per elaborar aquestes enquestes es poden fer servir diversos canals. Als tradicionals **formularis en paper** s'hi sumen els **formats electrònics**, ja sigui amb formularis via correu electrònic, plataformes d'enquestes en línia (tipus SurveyMonkey, Doodle, etc.) o a través de les xarxes socials (per exemple Facebook).

Les **entrevistes** són formularis de preguntes tancades adreçats a persones concretes. No és un mètode participatiu pròpiament dit, però pot ser molt útil per inspirar altres tècniques participatives o bé per completar la informació i els resultats de les que s'han portat a terme, gràcies a la interacció ràpida i directa amb **actors clau**, és a dir, persones ben informades sobre temes concrets o bé que representen col·lectius.

Al seu torn, la tècnica del **diàleg** és similar a l'entrevista però amb la diferència que no es fan preguntes tancades, sinó que en base a

un llistat de temes es dona l'intercanvi obert d'opinions.

En qualsevol dels tres casos anteriors, el disseny d'aquestes tècniques de participació ha de partir d'un exercici bàsic que impliqui:

- Determinar quines són les necessitats d'informació que tenim i que volem recopilar.
- Fer una llista de temes clau que volem tractar.
- Seleccionar, dintre dels temes clau, les prioritats per dividir els temes en subtemes si fos necessari.
- Determinar a qui va dirigida la consulta.
- En funció d'aquests punts anteriors, triar el format (enquesta, entrevista, diàleg), el canal i confeccionar-ne el contingut.

A l'annex 1 trobareu models d'enquestes amb bateries de preguntes que poden servir per enriquir i orientar els procediments de diagnosi ambiental i disseny de planificació de les escoles verdes.

II *Activitats col·lectives generals*

Els **debats** són una activitat de diàleg formal entre un grup de persones on s'exposen punts de vista i s'intenta apropar les altres persones a aquests punts de vista a partir de la reflexió entorn a un tema i els seus arguments; és a dir, serveixen per generar opinió i posicionament però, a diferència de l'assemblea, no s'hi prenen decisions. De vegades hi pot haver la figura d'un moderador que dóna torn de paraula i fixa les normes per a l'intercanvi, a més de recollir les principals conclusions. En aquest sentit, les taules rodones són també exemples de debat.

Les **assemblees** són activitats de participació on les persones o els representants de grups de persones (portaveus) exposen les seves opinions i punts de vista entorn d'un o diversos temes. Un cop s'ha donat la fase de comunicació, es dóna una fase de votació, el resultat de la qual són decisions consensuades per majoria entorn dels temes tractats. Per aquest motiu, es pot considerar de manera general que una assemblea és un debat amb votació i decisió.

Els **fòrums** són un altre tipus d'activitats de participació col·lectiva on s'expressen opinions, s'expliquen accions i propostes, etc., de manera informal entorn d'un tema o més d'un. De vegades, per exemple, el centre d'interès, l'activitat central i les temàtiques poden ser molt diverses, com ara pel·lícules (cinefòrum) o llibres (llibrefòrum). El fòrum, a diferència de l'assemblea, no serveix per prendre decisions, ni tampoc per norma general incorpora l'opció de rebatre les intervencions com es fa en el debat. Alhora, igual que el debat, sol incorporar la figura del moderador per regular les intervencions i els torns de paraula.

El Fòrum Escola verda

És l'esdeveniment anual que serveix de punt de trobada per a totes les escoles verdes del país. Es fa cada any al principi del mes de juny per celebrar tant el Dia mundial del medi ambient (5 de juny) com el tancament del curs acadèmic de les escoles verdes.

Durant la jornada els alumnes són els encarregats de posar en comú les activitats i els projectes que han portat a terme als seus centres al llarg del curs mitjançant presentacions, mostres pedagògiques, actuacions teatrals i musicals, etc.

Alhora, el Fòrum també és el lloc on es fa el reconeixement públic dels projectes d'escola verda de cada centre. D'aquesta forma, les escoles que ja eren escola verda renoven el seu guardó, i al mateix temps els centres que durant el curs han superat el procediment per ser-ho reben el seu guardó com a nova escola verda.

En aquest tipus de dinàmiques d'opinió i diàleg col·lectiu es poden aplicar tècniques de dinamització i comunicació que reforcen la intervenció de tots els participants. A continuació se'n detallen algunes:

- **Votacions.** Consisteixen en el recompte del nombre de persones que estan a favor o en contra d'una determinada opinió, alternativa o acció. No cal que tingui debat previ i a la pràctica es pot aplicar tant abans de portar a terme una l'acció com després, a mode d'avaluació.
- **Pluja d'idees (brainstorming).** Sessió oberta de participació i creació on els individus aporten propostes, aspectes que cal tenir en compte, ocurrencies, idees, etc., sobre un tema concret en un temps determinat. Sempre amb posterioritat al tancament del brainstorming, les idees aportades poden ser filtrades i discutides per fer-ne una tria.
- **Anàlisi de conflictes.** Són tècniques per tractar temes amb problemàtica associada, a partir d'identificar els interessos que hi ha darrere de les diferents postures confrontades i negociar a partir d'aquests interessos per arribar a decisions i accions consensuades. Per aconseguir aquesta entesa, és molt important la creativitat i les tècniques de negociació, per evitar escenaris de desigualtat o manca de representativitat.
- **Arbre de problemes.** Matriu que serveix per identificar i caracteritzar les situacions problemàtiques, independentment de si comporten conflicte, per cercar-ne la comprensió i la possible solució. Es construeix a partir de l'experiència dels participants i es basa a anar identificant en un diagrama els possibles escenaris causals a mesura que es compleixi o no un supòsit (opcions de SÍ/NO).
- **La línia de temps.** Activitat de memòria i reconstrucció de fets i esdeveniments per analitzar-ne les causes i les conseqüències. És important que hi participin diversos col·lectius i d'edats o veterania diferents per incrementar la representativitat, la pluralitat i la qualitat de la informació.
- **La línia de tendència.** A més de reconstruir els fets i els esdeveniments en el temps, permet als participants afegir com aquests canvis han afectat l'escola, en positiu o en negatiu. Tot i que de vegades els canvis no tenen indicadors quantitatius, l'avaluació qualitativa de la tendència ja aporta informació important.

A l'annex 2 trobareu models explicatius d'aquest tipus de tècniques col·lectives de dinamització i participació que us ajudaran a generar-ne de pròpies.

III Grups enfocats (focus groups)

A diferència dels fòrums i les assemblees generals, els focus groups consisteixen en reunions amb col·lectius particulars que comparteixen una mateixa temàtica o aspecte concret a tractar, tinguin o no la mateixa visió o posició. A la pràctica podem fer grups i subgrups en funció de les necessitats del procés participatiu, i aquests col·lectius poden ser més o menys heterogenis i nombrosos, però sempre cal que comparteixin d'una manera o altra el tema (focus) sobre el qual es vol obtenir informació a partir de la participació. Per exemple, podem treballar el tema dels residus entre el personal no docent, però si volem tractar el tema del malbaratament alimentari a la cuina de l'escola, caldrà que centrem la feina amb el personal de restauració i descartar altres subgrups del personal no docent, com ara manteniment.

Sobre els continguts de les sessions de treball dels focus groups, poden ser similars als plantejats a les enquestes o entrevistes, però a diferència d'aquestes darreres, permeten dinamitzar el treball en grup a partir d'algunes

tècniques com les citades en el cas dels processos participatius generals (debats interns, votacions, pluja d'idees, línies del temps i tendència, etc.). Alhora, aquestes tècniques es poden adaptar i gestionar amb menys persones i habitualment amb més dinamisme i eficàcia, o bé articular-ne d'altres que en aquests casos són notablement útils; és el cas dels **jocs de rol** o les **anàlisis DAFO o multicriteri**.

- **Els jocs de rol** són dinàmiques fictícies sobre una situació, tema o narració on els participants poden interactuar i decidir els esdeveniments i escenaris de futur en base no a ells mateixos sinó als personatges (rols) que han d'interpretar. La dinàmica compta normalment amb un director que modera les accions i descriu els escenaris hipotètics. Entre els objectius d'aquestes tècniques hi ha l'entesa d'altres postures diferents a la pròpia (motivacions, sentiments, empatia, etc.) així com l'anàlisi i la presa de consciència de situacions futures sense que hagin d'arribar a passar a la realitat.

- **Les anàlisis DAFO** són tècniques d'anàlisi i avaluació d'una problemàtica o tema que serveixen per guiar la presa de decisions. Es poden portar a terme de forma individual, però és en grups de treball on la seva eficàcia és més gran, ja que la participació del col·lectiu millora la representativitat, la creativitat i la diversitat d'opinions. Es basa en l'avaluació de factors interns i externs, tant favorables com desfavorables. Així, les fortaleeses serien factors interns positius per assolir un objectiu o èxit, les debilitats són limitacions internes que afecten negativament, les oportunitats serien aspectes externs a la temàtica tractada que poden contribuir a millorar la solució futura, i les amenaces representen els elements externs que podrien ser problemàtics en el present o el futur per assolir els objectius. Els resultats de l'anàlisi es poden representar gràficament i de manera molt visual en una matriu en forma de creu, enfrontant 2 a 2 els quatre conceptes (fortaleeses-debilitats, oportunitats-amenaces).
- **Les anàlisis multicriteri** són tècniques que ajuden a prendre decisions a partir d'analitzar propostes basades en criteris definits. D'igual forma que les anàlisis DAFO, es poden elaborar individualment, però en dinàmiques participatives assoleixen una millor representativitat. El

mètode consisteix a enfrontar en una taula matriu les diferents alternatives i valorar-les en base a uns criteris (per exemple de l'1 al 10). A cada criteri li atorguem un pes específic en funció de la seva importància relativa (és important, per exemple, que el col·lectiu consensuï aquests pesos). En funció de la discussió i la puntuació final es pot obtenir una classificació d'alternatives més ben valorades que d'altres que poden contribuir a la presa de decisions o al disseny de la planificació.

A l'annex 3 trobareu models d'aquest tipus de tècniques de dinamització i participació de grups de treball que us ajudaran a generar-ne de pròpies. També podeu considerar les esmentades a l'annex 2

Annex 1

A. Model d'enquesta per als alumnes

Projecte de centre

Quins problemes ambientals creus que hi ha a l'escola?

Mal ús de l'aigua ☐ Mala gestió de residus ☐ Mala qualitat de l'aire ☐ Enllumenat deficient/
poc eficient ☐ Ús poc adequat de la calefacció ☐ Consum excessiu de paper ☐
Malbaratament d'aliments ☐
Poca adequació curricular en educació ambiental ☐ Altres _____

Quines creieu que són les activitats menys sostenibles que es porten a terme a l'escola? Per què?

- a) _____
b) _____
c) _____

Digues 2 o 3 accions que creus que millorarien la gestió ambiental.

- a) _____
b) _____
c) _____

En els problemes ambientals, considereu que els alumnes estan sensibilitzats i s'hi impliquen?

Molt ☐ Bastant ☐ Poc ☐ Gens ☐

Ambientalització del curriculum escolar

Treballem temes de medi ambient i sostenibilitat a la classe?

Molt ☐ Bastant ☐ Poc ☐ Gens ☐ No ho sé ☐

T'agraden les activitats d'educació ambiental (tallers, excursions, etc.)?

Molt ☐ Bastant ☐ Poc ☐ Gens ☐ No ho sé ☐

Quines activitats i projectes d'educació ambiental t'agradaria fer a l'escola?

a) _____

b) _____

c) _____

En els problemes ambientals, considereu que els alumnes estan sensibilitzats i s'hi impliquen?

Molt ☐ Bastant ☐ Poc ☐ Gens ☐

Residus

Feu tria selectiva a l'escola? Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

Quines?

Paper i cartró ☐ Envasos ☐ Vidre ☐ Altres ☐ Quines? _____

Què hi lencen TU a cada contenidor?

Blau: _____

Groc: _____

Rebuig: _____

Quan les papereres estan plenes, les buideu vosaltres? Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

On les buideu? _____

Reutilitzeu el paper? Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

Teniu algun lloc on deixar-lo (safata, caixa...)? Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

Com puntuaries el reciclatge que fa l'escola? Bo ☐ Regular, es podria millorar ☐ Dolent ☐

Com milloraries el reciclatge que es fa a l'escola?

a) _____

b) _____

c) _____

Aigua

Et sembla important l'estalvi de l'aigua? Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

A l'escola quants cops et rentes les mans al dia? Mai ☐ Alguns cops ☐ Molts cops ☐

Com fas servir les aixetes?

S'obren i es tanquen automàticament ☐ Les obro i les tanco jo ☐

Deixo rajar l'aigua tota l'estona ☐

Quants cops acostumes a fer servir els vàters de l'escola cada dia?

Un ☐ Dos ☐ Més cops ☐

Has vist cartells informatius sobre estalvi d'aigua a l'escola?

No ☐ Sí, i hi poso atenció ☐ Sí, però no en faig cas ☐

Jugueu amb l'aigua? Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

Qui aviseu si alguna aixeta perd aigua o algun vàter no funciona bé?

Ningú ☐ Els mestres ☐ Persones de manteniment ☐

Què proposaries per millorar l'estalvi d'aigua a l'escola?

a) _____

b) _____

c) _____

Energia

Creus que a classe fas un bon ús dels llums (encendre'ls només quan cal)?

Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

Creus que a la classe hi ha una bona il·luminació? Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

Si hi ha il·luminació natural, tanqueu els llums? Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

A la classe, hi ha un encarregat/ada d'encendre i apagar els llums?

Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

Apagues el llum quan no el necessites? Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

Als lavabos, el llum és automàtic? Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

Els aparells electrònics, com ara ordinadors, quan no es fan servir com estan?

Desendollats ☐ En espera (llumeta) ☐ Encesos ☐

A la classe durant l'hivern hi fa... Massa calor ☐ Massa fred ☐ S'hi està bé ☐

I quan fa bon temps? Hi fa... Massa calor ☐ Massa fred ☐ S'hi està bé ☐

Jugueu amb l'aigua? Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

A l'escola hi ha cartells recordatoris amb missatges com ara “No us oblideu d'apagar el llum”?

No ☐ Sí, i hi poso atenció ☐ Sí, però no en faig cas ☐

Què proposaries per millorar l'estalvi d'energia a l'escola?

a) _____

b) _____

c) _____

Biodiversitat

Coneixes la fauna i la flora del voltant de l'escola?

Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

Fas activitats per cuidar la fauna i la flora de l'escola?

No ☐ Sí, però no m'agraden ☐ Sí, m'agraden molt ☐

Teniu una mascota de la classe?

No ☐ No, però m'agradaria ☐ Sí ☐

Teniu plantes a classe?

No ☐ No, però m'agradaria ☐ Sí ☐

Com definiries el color de l'escola?

Verd ☐ Més verd que gris ☐ Més gris que verd ☐ Gris ☐

Mobilitat i canvi climàtic

Com véns a l'escola?

A peu ☐ Em porten amb cotxe ☐ Amb transport públic ☐ Amb bici ☐

L'aire de l'escola és net?

Sí ☐ Regular ☐ No ☐ No ho sé ☐

Quantes vegades obriu les finestres de la classe durant el dia?

Mai ☐ 1 cop ☐ Més d'1 cop (p. ex. cada vegada que acaba una classe) ☐

Penses que hi ha molt soroll a l'escola?

Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

Quins són els llocs més sorollosos?

Consum

Què utilitzes per embolicar l'esmorzar/berenar?

Paper d'alumini ☐ Carmanyola ☐ Boc'n'rol ☐ Plàstic ☐ Altres ☐

Quan portes aigua a l'escola, utilitzes... Cantimplora ☐ Ampolla de plàstic ☐ No en porto ☐

Utilitzes tovalló de roba al menjador de l'escola?

No ☐ No, i no ho faria ☐ No, però ho faria ☐ Sí ☐

Feu intercanvi de llibres o material escolar entre els companys (bolis, llapis, etc.)?

No ☐ No, i no ho faria ☐ No, però ho faria ☐ Sí ☐

B. Model d'enquesta per als docents

Projecte de centre

En els problemes ambientals, consideres que el centre està sensibilitzat i s'hi implica?

Molt ☐ Bastant ☐ Poc ☐ Gens ☐

Hi participa tot el cos docent en la recollida selectiva i en les accions de sostenibilitat?

Molt ☐ Bastant ☐ Poc ☐ Gens ☐

Quins problemes ambientals creus que hi ha a l'escola?

Mal ús de l'aigua ☐ Mala gestió de residus ☐ Mala qualitat de l'aire ☐

Enllumenat deficient/poc eficient ☐ Ús poc adequat de la calefacció ☐ Consum excessiu de paper ☐ Malbaratament d'aliments ☐

Poca adequació curricular en educació ambiental ☐ Altres _____

**Quines creus que són les activitats menys sostenibles que es porten a terme a l'escola?
Per què?**

- a) _____
- b) _____
- c) _____

Digues 2 o 3 accions que creus que millorarien la gestió ambiental al centre.

- a) _____
- b) _____
- c) _____

Es promou l'intercanvi de material escolar (llibres, etc.)?

Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

Ambientalització del currículum escolar

Incloeu temes d'educació ambiental al currículum escolar?

Molt ☐ Bastant ☐ Poc ☐ Gens ☐

Planifiqueu activitats EXTRA d'educació ambiental (p. ex. tallers del Centre Andorra Sostenible)?

Mai ☐ De vegades ☐ Cada curs ☐

Dinamitzeu sortides escolars per conèixer l'entorn?

Mai ☐ De vegades ☐ Cada curs ☐

Quines activitats i projectes d'educació ambiental proposaries per fer al centre?

- a) _____
- b) _____
- c) _____

Quin creieu que és el grau d'implicació de l'equip docent en les activitats d'educació ambiental?

Molt ☐ Bastant ☐ Poc ☐ Gens ☐

Com és la participació dels alumnes en les dinàmiques d'educació ambiental?

Molt bona ☐ Bona ☐ Regular ☐ Dolenta ☐

Planificació de les activitats

Rebeu prou informació de qualitat sobre sostenibilitat a l'escola?

Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

Coneixeu i implementeu criteris de compra verda (productes ecològics, etc.)?

Molt ☐ Bastant ☐ Poc ☐ Gens ☐

Abans de fer compra de nou material, promoueu la reutilització i el reciclatge?

Mai ☐ De vegades ☐ Habitualment ☐

Promoueu la reducció en la despesa de paper a l'hora de fer activitats (fotocòpies, etc.)?

Mai ☐ De vegades ☐ Habitualment ☐

Amb quin suport acostumeu a encarregar els treballs als alumnes?

Digital ☐ Paper ☐

En cas de donar apunts i materials docents, quin suport feu servir?

Digital ☐ Paper ☐

Gestió ambiental

Feu tria selectiva a l'escola? Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

Quines? Paper i cartró ☐ Envasos ☐ Vidre ☐ Altres ☐ Quines? _____

Què hi lences TU a cada contenidor?

Blau: _____

Groc: _____

Rebuig: _____

Reutilitzeu paper (2 cares)? Mai ☐ De vegades ☐ Sempre ☐

Creus que a la classe hi ha una bona il·luminació? Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

S'apaguen els llums quan no es necessiten? Mai ☐ De vegades ☐ Sempre ☐

Els aparells electrònics, com ara ordinadors, quan no es fan servir, com estan?

Desendollats ☐ En espera (llumeta) ☐ Encesos ☐

La regulació tèrmica del centre, tant a l'estiu com a l'hivern, és bona?

Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

L'aire de l'escola és net? Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

L'ambient de la classe el renoveu obrint...

La porta ☐ La finestra ☐ L'aire condicionat ☐ No ventilem ☐

En cas d'obrir finestres, quantes vegades ho feu al dia?

Mai ☐ 1 cop ☐ Més d'1 cop (p. ex. cada vegada que acaba una classe) ☐

Penses que hi ha molt soroll a l'escola? Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

Quins són els llocs més sorollosos? _____

Bones pràctiques

Com véns a l'escola? A peu ☐ Amb cotxe ☐ Amb moto ☐ Amb transport públic ☐
Amb bici ☐

Compartiu vehicle per venir al centre?

No ☐ No, i no ho faria ☐ No, però ho faria ☐ Sí ☐

Feu servir gots/tasses reutilitzables o gots de plàstic?

Reutilitzables ☐ Plàstic d'un sol ús ☐

En cas de tenir cafetera de càpsules, les recicleu? Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

Feu servir monodosi (com ara sobrets de sucre)?

Mai ☐ De vegades ☐ Habitualment ☐

Si portes esmorzar/dinar, què utilitzes per embolicar-lo?

Paper d'alumini ☐ Carmanyola ☐ Boc'n'roll ☐ Plàstic ☐ Altres ☐

Quan portes aigua a l'escola, utilitzes...

Cantimplora ☐ Ampolla de plàstic ☐ No en porto ☐

Utilitzes tovalló de roba al menjador de l'escola?

No ☐ No, i no ho faria ☐ No, però ho faria ☐ Sí ☐

C. Model d'enquesta per a les famílies

Considereu que el centre escolar és sensible als problemes ambientals?

Molt ☐ Bastant ☐ Poc ☐ Gens ☐ No ho sé ☐

Penseu que la feina d'educació en la sostenibilitat que es fa al centre és...

Molt bona ☐ Bona ☐ Suficient ☐ Insuficient ☐ Dolenta ☐ No ho sé ☐

Hi participeu i contribuïu a la sostenibilitat del centre escolar?

Molt ☐ Bastant ☐ Poc ☐ Gens ☐ No ho sé ☐

Com? _____

Residus

Feu tria selectiva a casa? Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

Quines? Paper i cartró ☐ Envasos ☐ Vidre ☐ Altres ☐ Quines? _____

Què hi llenceu VOSALTRES a cada contenidor?

Blau: _____

Groc: _____

Rebuig: _____

A casa, tothom hi participa en la recollida selectiva?

Mai ☐ De vegades ☐ Sempre ☐

Feu servir les deixalleries i els punts verds?

Mai ☐ D'1 a 6 cops l'any ☐ Més de 6 cops l'any ☐

Aigua

A casa us preocupa per l'estalvi d'aigua? Mai ☐ De vegades ☐ Sempre ☐

Teniu sistemes d'estalvi actius d'aigua a casa (filtres, difusors, etc.)?

Sí ☐ No ☐ Quins? _____

Habitualment, trieu la dutxa en lloc del bany? Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

Acostumeu a obrir i tancar l'aixeta mentre renteu els plats o us renteu les dents, les mans, etc.? O deixeu l'aigua rajar?

Obrim i tanquem ☐ Deixem rajar ☐

Entre tota la gent de casa, quants cops es fan servir els vàters cada dia?

1-5 ☐ 5-10 ☐ més de 10 ☐

Intenteu omplir la rentadora i el rentavaixelles abans d'engegar-los?

Mai ☐ De vegades ☐ Sempre ☐

A casa, quina aigua beveu? De l'aixeta ☐ Embotellada ☐

Energia i mobilitat

S'apaguen els llums quan no es necessiten? Mai ☐ De vegades ☐ Sempre ☐

Els aparells electrònics quan no es fan servir (ordinadors, etc.) com estan?

Desendollats ☐ En espera (llumeta) ☐ Encesos ☐

Si hi ha prou il·luminació natural, tanqueu els llums? Mai ☐ De vegades ☐ Sempre ☐

Utilitzeu bombetes de baix consum? Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

Utilitzeu piles recarregables? Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

Mireu de comprar els electrodomèstics més eficients (ecoetiquetats)?

Mai ☐ De vegades ☐ Sempre ☐

A quina temperatura manteniu casa vostra durant l'estiu? ____ I durant l'hivern? ____

Apagueu els aparells de calefacció/aire condicionat quan no sou a casa?

Mai ☐ De vegades ☐ Sempre ☐

Quin mitjà de transport feu servir més habitualment?

A peu ☐ El cotxe ☐ La moto ☐ El transport públic ☐ La bici ☐

Amb quina freqüència feu servir el vehicle privat?

Cada dia ☐ Quasi cada dia ☐ De vegades ☐

Compartiu vehicle per als desplaçaments diaris (feina, escola, etc.)? Sí ☐ No ☐

Biodiversitat

Coneixeu la fauna i la flora i el paisatge del vostre voltant? Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

Feu activitats per cuidar la fauna i la flora?

No ☐ No, però en faríem ☐ Sí, ens agraden molt ☐

Teniu mascota? No ☐ No, i no ens agradaria ☐ No, però ens agradaria ☐ Sí ☐

Teniu plantes a casa? No ☐ No, i no ens agradaria ☐ No, però ens agradaria ☐ Sí ☐

Consum

Trieu l'envàs retornable (p. ex. vidre) en comptes de plàstic d'un sol ús?

Mai ☐ De vegades ☐ Sempre ☐

Compreu productes a granel o trieu paquets (p. ex. de fruita)? A granel ☐ En safates ☐

Feu servir monodosi (com ara sobrets de sucre)? Mai ☐ De vegades ☐ Sempre ☐

Us fixeu en les ecoetiquetes dels productes que compreu?

Mai ☐ De vegades ☐ Sempre ☐

Feu llista d'anar a comprar? Mai ☐ De vegades ☐ Sempre ☐

Compreu productes ecològics? Mai ☐ De vegades ☐ Sempre ☐

Quins? _____

Llenceu el menjar que us sobra a les escombraries?

Mai ☐ De vegades ☐ Cada dia ☐

Quan porteu menjar a fora o el poseu a la nevera, què empreneu per embolicar-lo?

Paper d'alumini ☐ Carmanyola ☐ Film de plàstic ☐ Altres ☐ Quins? _____

Porteu bossa reutilitzable, cabàs o carro per comprar?

Mai ☐ De vegades ☐ Sempre ☐

A taula, quin tipus de towallons feu servir? De paper ☐ De roba ☐

Feu servir materials d'un sol ús (plats i gots de plàstic)?

Mai ☐ De vegades ☐ Cada dia ☐

Compreu en botigues de segona mà? Mai ☐ De vegades ☐ Habitualment ☐

Participeu en iniciatives i grups d'intercanvi (material escolar, llibres, mobles, etc.)?

Mai ☐ De vegades ☐ Habitualment ☐

D. Model d'enquesta per a personal no docent

Projecte de centre

En els problemes ambientals, consideres que el centre està sensibilitzat i s'hi implica?

Molt ☐ Bastant ☐ Poc ☐ Gens ☐

Has rebut formació en matèria de bones pràctiques en sostenibilitat i medi ambient?

Sí, suficient ☐ Sí, però caldria millorar ☐ No ☐ No, i no crec que sigui necessària ☐

Quins problemes ambientals creus que hi ha a l'escola?

Mal ús de l'aigua ☐ Mala gestió de residus ☐ Mala qualitat de l'aire ☐

Enllumenat deficient/poc eficient ☐ Ús poc adequat de la calefacció ☐

Consum excessiu de paper ☐ Malbaratament d'aliments ☐

Poca adequació curricular en educació ambiental ☐ Altres _____

**Quines creus que són les activitats menys sostenibles que es porten a terme a l'escola?
Per què?**

a) _____

b) _____

c) _____

Digues 2 o 3 accions que creus que millorarien la gestió ambiental al centre.

a) _____

b) _____

c) _____

Residus

Feu tria selectiva? Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

Quines? Paper i cartró ☐ Envasos ☐ Vidre ☐ Altres ☐

Quines? _____

Què hi lences TU a cada contenidor?

Blau: _____

Groc: _____

Rebuig: _____

On porteu les recollides selectives?

A la deixalleria ☐ Ho aboquem tot al rebuig ☐ Altres llocs ☐ Quins? _____

Quants cops feu servir les deixalleries i el punts verds a l'any?

Mai ☐ 1-6 cops ☐ Més de 6 ☐

Llenceu el menjar que us sobra a les escombraries? Mai ☐ De vegades ☐ Cada dia ☐

Feu servir materials d'usar i llençar? Mai ☐ De vegades ☐ Cada dia ☐

Quins? _____

Tothom hi participa en la recollida selectiva? Mai ☐ De vegades ☐ Cada dia ☐

Consideres efectius els mitjans que teniu per fer recollida selectiva? Sí ☐ No ☐

Com milloraries la gestió dels residus a l'escola?

Aigua

On llenceu les aigües brutes de la neteja? Al vàter ☐ Al carrer ☐ Altres ☐

On? _____

Els productes de neteja que utilitzeu són respectuosos amb el medi ambient?

Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

Heu rebut algun tipus d'assessorament sobre l'ús més sostenible dels productes de neteja?

Sí ☐ No ☐

Què en penseu del consum d'aigua que es fa el centre?

És excessiu ☐ És correcte ☐ Es pot millorar ☐ Com? _____

Teniu instal·lat algun sistema d'estalvi d'aigua?

No ☐ No ho sé ☐ Reguladors d'aigua en aixetes i cisternes ☐ Aixetes amb temporitzadors ☐

Altres ☐ Quins? _____

Com milloraríeu la gestió de l'aigua a l'escola?

Energia i mobilitat

Quin enllumenat predomina en el vostre centre escolar?

Detectors de presència ☐ Interruptors temporitzats ☐ Fluorescents ☐

Làmpades halògenes ☐ Làmpades d'incandescència ☐ Làmpades de baix consum ☐

Bombetes tradicionals ☐

Per quins motius heu escollit aquests sistemes?

Econòmics ☐ Estalvi energètic ☐ Qualitat de la llum ☐ Altres ☐ Quins? _____

Hi ha elements que funcionin amb energia renovable a l'escola?

Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

Quins?

Amb quina font d'energia?

A quina temperatura manteniu el centre durant l'estiu? ____ I durant l'hivern? ____

Durant quants mesos a l'any activeu la calefacció? ____ I l'aire condicionat? ____

La regulació tèrmica del centre, tant a l'estiu com a l'hivern, és bona?

Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

Penses que hi ha molt soroll a l'escola? Sí ☐ No ☐ No ho sé ☐

Quins són els llocs més sorollosos? _____

Com veniu a treballar?

A peu ☐ Amb cotxe ☐ Amb moto ☐ Amb transport públic ☐ Amb bici ☐

Compartiu vehicle per venir al centre?

No ☐ No, i no ho faria ☐ No, però ho faria ☐ Sí ☐

Com milloraríeu l'estalvi d'energia a l'escola?

Consum

En l'elecció dels vostres proveïdors de productes quins criteris prioritzeu?

Econòmics ☐ De qualitat ☐ Embalatge mínim ☐ Productes de proximitat ☐

Productes ecològics i certificats ☐ Productes ecoetiquetats ☐ Altres ☐

Quins? _____

Coneixes alguna ecoetiqueta (punt verd, àngel blau, etc.)?

No ☐ Sí ☐ Quina? _____

Compreu productes ecològics? Mai ☐ De vegades ☐ Sempre ☐

Quins? _____

Annex 2

A. Model de pluja d'idees

Pregunta: **Quines accions proposaries per contribuir a millorar la gestió de residus al pati?**

Pluja de respostes (brainstorming):

Alumnes	Mestres
• Dedicar una estona del pati a la recollida de residus i neteja. • Avisar els companys que no facin un bon ús de les papereres de com s'ha de fer. També es poden fer cartells. • Cuidar més les paperers i els contenidors per evitar que s'escampin els residus. • Demanar als pares i mares embolcalls reutilitzables, així farem menys residus. • No llençar menjar, ens ho hem d'acabar tot! • Etc.	• Fer activitats d'educació ambiental sobre residus. • Organitzar batudes i grups de recollida d'escombraries. • Sensibilitzar sobre el malbaratament alimentari als esmorzars. • Reutilitzar els envasos en alguna activitat de manualitats (o el paper d'alumini, per què no?). • Organitzar competicions per veure quina classe produeix menys residus al pati. • Fer esmorzars col·lectius. • Etc.
Famílies	Personal no docent
• Triar sistemes reutilitzables (carmanyoles, etc.) per a l'embolcall dels esmorzars en comptes d'embolcalls d'un sol ús. • Proporcionar els esmorzars dels nens i nenes per evitar malbaratament alimentari. • Demanar al centre que els patis disposin de contenidors de recollida selectiva. • Etc.	• Habilitar contenidors per a la recollida selectiva. • Senyalitzar on són els contenidors i identificar-los bé. • Fer un bon manteniment dels contenidors. • Etc.

B. Model d'anàlisi de conflictes

Problemàtica: **al menjador de l'escola hi ha massa soroll**

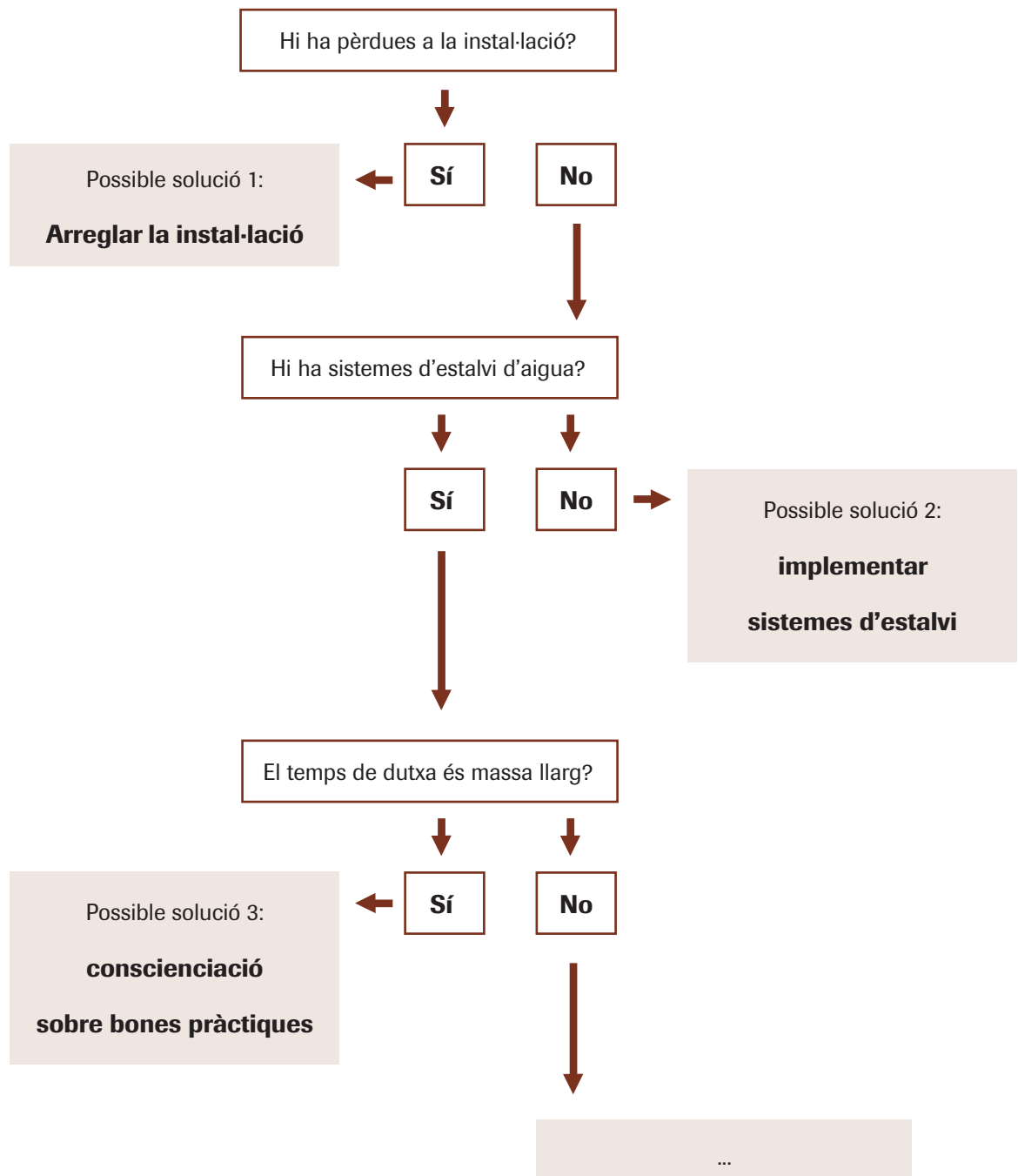
Alumnes		Personal no docent i mestres
Interessos: volen parlar mentre dinen.	Punts en comú: Tothom necessita uns nivells acústics correctes per mantenir el benestar de salut. Tothom vol que el dinar sigui un moment per estar a gust. Diferències: No es percep el soroll igual i no hi ha consens per establir els nivells adequats.	Interessos: que es mantinguin uns nivells de soroll ambiental no perjudicials.

Solució extrem 1: Tot continua igual <i>(el conflicte segueix)</i>	Solució de compromís: es pot parlar al menjador PERÒ: • Es fan més petites les taules per evitar aixecar el to de veu amb companys que són molt lluny. • No es pot cridar i s'ha de mantenir una actitud de calma (no córrer a la fila, etc.). • No es pot fer soroll amb coberts i altre estris (cadires, etc.).	Solució extrem 2: Silenci absolut <i>(el conflicte segueix)</i>
--	---	---

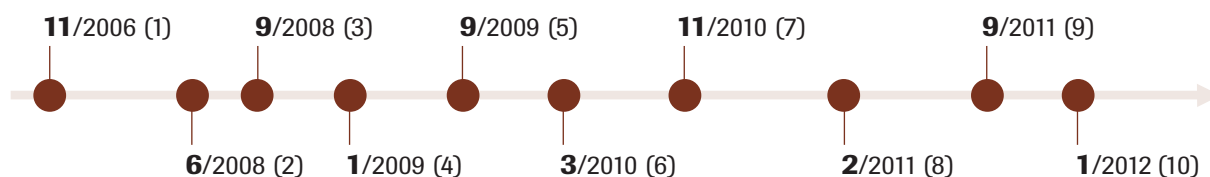
C. Model d'arbre de problemes

Problema: **el consum d'aigua a les dutxes és molt elevat**

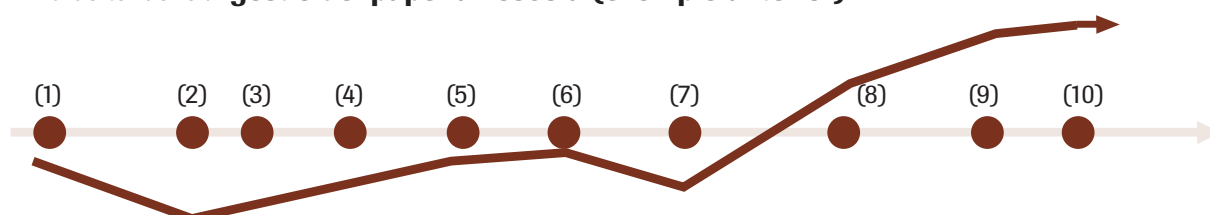
D. Models de línia de temps i línia de tendència

Línia de temps: **gestió del paper a l'escola**

Curs 2006/07	Curs 2007/08	Curs 2008/09	Curs 2009/10	Curs 2010/11	Curs 2011/12
1 Novembre: la diagnosi ambiental mostra que es genera massa paper com a residu	2 Juny: els indica- dors de seguiment mostren un aug- ment en els residus de paper	3 Setembre: S'inicia la recollida selectiva a les aules 4 Gener: es col·loquen conteni- dors als passadis- sos	5 Setembre: s'inicia la campanya de tovalló de roba 6 Març: els indicadors mostren que la cam- pan- ya no se segueix	7 Novembre: a la set- mana de prevenció de residus, s'instal·len safates per fer servir paper a 2 cares 8 Febrer: es fan tallers de paper reciclat a l'escola	9 Setembre: s'inicia l'ús del correu electrònic per enviar comuni- cats a les famílies 10 Gener: les famílies que volen les comu- nicacions en paper, reutilitzen els sobres

Línia de tendència: **gestió del paper a l'escola (exemple anterior)**

Annex 3

A. Model de joc de rol

Tema: **fer servir tovalló de roba al menjador de l'escola**

El director o moderador del joc distribueix els participants per grups, que han d'interpretar els seus propis rols i aportar els seus arguments a favor o en contra del tema que es tracta. A continuació es proposa un exemple de conjunt de rols que s'han d'interpretar i les seves possibles alineacions:

Rol	Descripció	Alineació / opinions
Alumnes	Nens i nenes que mengen a l'escola cada dia. No han parat mai atenció a pensar què és millor, si tovalló de roba o de paper, com han fet servir fins ara.	A favor: el tovalló de roba és més sostenible i a més és més bonic. En contra: portar tovalló és un "rotllo", s'oblida, es perd, no m'agrada que els altres ho vegin, etc.
Alumnes	Són qui a la pràctica haurien de rentar el tovalló i fer que els nens i les nenes el portin.	A favor: és més ecològic, evita la despesa innecessària de paper. En contra: rentar el tovalló és una preocupació més que no pas que facin servir tovallons de paper.
Cuineres	Personal que treballa en la restauració de l'escola	A favor: es redueix la quantitat de residus que es produeixen a la cuina i el menjador En contra: ?
Monitors de menjador	Adults encarregats d'organitzar i controlar els menjadors escolars	A favor: disminueix la generació de residus i fa més àgil parlar la taula, ja que cada nen agafa el seu propi tovalló. En contra: cal preocupar-se perquè els nens i les nenes els portin, que no es perdin, reservar un lloc al menjador per deixar-los, etc.
Professors	Usuaris de menjador	A favor: és més sostenible. En contra: algunes persones perceben com una preocupació més el fet d'haver de portar tovalló de casa i haver-lo de rentar cada setmana.

B. Model d'anàlisi DAFO

Tema: **tenir un hort a l'escola**

Fortaleses	Debitats
• És una molt bona activitat educativa per tractar temàtiques molt diverses com la botànica, l'alimentació, la climatologia, el consum responsable, etc. • Afavoreix l'educació en els valors i les actituds del treball en grup. • Permet integrar grups d'edats diferents en un mateix espai educatiu.	• Requereix d'un espai apropiat • Requereix una inversió important de temps i recursos (materials i eines) per fer-ne un bon ús i manteniment. • Cal un esforç pedagògic extra per adaptar l'activitat als diferents grups d'edat que integren l'escola. • Requereix de personal que específicament entomi les tasques de responsable de l'activitat de l'hort i el seu seguiment.
Oportunitats	Amenaces
• Requereix d'un espai apropiat • Requereix una inversió important de temps i recursos (materials i eines) per fer-ne un bon ús i manteniment. • Cal un esforç pedagògic extra per adaptar l'activitat als diferents grups d'edat que integren l'escola. • Requereix de personal que específicament entomi les tasques de responsable de l'activitat de l'hort i el seu seguiment.	• La durada del curs escolar determina negativament que es pugui fer tasca educativa durant l'estiu (període de major activitat a l'hort). • La climatologia pot condicionar negativament el funcionament de l'activitat.

C. Model d'anàlisi multicriteri

Tema: **quin mecanisme de prevenció de malbaratament d'aigua cal fer servir als lavabos?**

Imaginem que volem triar un mecanisme de prevenció del malbaratament d'aigua al lavabo, però no sabem quin prioritzar. Tenim dos opcions diferents per triar: (1) instal·lar difusors d'aixeta, o bé (2) canviar totes les aixetes i posar-ne d'automàtiques (polsador). Com podem fer un sistema multicriteri per triar entre aquestes dos opcions?

- A cada columna hem de recollir un criteri important per a la tria; en aquest cas n'hem seleccionat quatre: el cost en diners, la facilitat d'instal·lació, l'efectivitat i la vida útil del mecanisme.
- A continuació ponderem la importància relativa de cada criteri, per exemple, de l'1 al 10. Per tant, es tracta de dir què ens importa més, si el cost econòmic, ja que tenim el pressupost reduït, o bé el fet que tingui una vida útil molt llarga.
- Tot seguit, puntuem de l'1 al 10 cada opció segons els criteris. Un cop fet això, multipliquem cada puntuació atorgada pel pes específic de cada criteri (ponderador) i ho sumem tot.
- Tècnicament, l'opció amb més puntuació serà la que, en relació amb els criteris establerts i les importàncies relatives, compleixi millor amb el que necessitem.

Exemple:

	Criteris			
	cost econòmic	facilitat d'instal·lació	efectivitat	vida útil
Pes específic de cada criteri	8	4	9	10
(importància de l'1 al 10)	És cert que tenim el pressupost limitat, però ens importen més altres criteris.	No ens importa gaire si és complicat d'instal·lar o no.	És el segon criteri més important per nosaltres.	Per nosaltres, és el criteri més important, ja que el que fem volem que duri anys. Per això li donem el màxim pes.
Opcions				
1. instal·lar difusors d'aixeta	7	7	6	7
	Són econòmics!	Són molt fàcils d'instal·lar i no calen obres, però no es poden posar a totes les aixetes.	Són relativament efectius.	Duren bastant de temps, però cal canviar-los cada cert temps.
2. canviar totes les aixetes i posar-ne d'automàtiques (polsador)	4	4	10	9
	Resulta molt costós canviar totes les aixetes.	Requereixen obres.	És l'opció més efectiva.	Un cop feta l'obra, duren molts anys.

Els resultats finals serien:**Opció 1:** $8 * 7 + 4 * 7 + 9 * 6 + 10 * 7 = 208$ punts**Opció 2:** $8 * 4 + 4 * 4 + 9 * 10 + 10 * 9 = 228$ punts

Per poc, però en conseqüència amb el que hem manifestat (pesos específics i puntuacions de cada criteri i opció) l'alternativa que s'adapta més bé als nostres criteris seria optar per canviar totes les aixetes i posar-ne d'automàtiques com a mesura d'estalvi d'aigua.